

Aikuisopiskelu

- matka mielekkääseen oppimiseen

15.6.2011

SISÄLTÖ

1	Täydennyskoulutus.....	3
2	Aikuskoulutuksen oppimismäkemys.....	3
3	Opetusjärjestelyt.....	4
4	Monimuoto-opiskelu.....	4
4.1	Lähiopetus.....	4
4.2	Etäopiskelu.....	4
4.3	Itsenäinen opiskelu.....	5
5	Opiskeluteknikka.....	5
5.1	Opintojen suunnittelu.....	5
5.2	Lukeminen.....	5
5.3	Luentomuistiinpanojen tekeminen.....	6
5.4	Esseen kirjoittaminen.....	6
5.5	Ajatuskartta.....	6
6	Opetus-/oppimismenetelmät.....	7
6.1	Yhteistoiminnallinen ja projektioppiminen.....	7
6.2	Oppimispäiväkirja.....	7
6.3	Portfolio.....	7
6.4	Opintopiirit.....	8
6.5	Verkko-oppiminen.....	9
7	Opetussuunnitelmat.....	9
7.1	Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS).....	9
8	Arviointi.....	9
8.1	Arvioinnin tehtävät.....	9
8.2	Hyvä arviointi.....	10
8.3	Arviointimenetelmät.....	10
8.4	Arvioijat ja opiskelijan itsearviointi.....	10
9	Ammattitaito.....	11
9.1	Ammattitaidon käsitteestä.....	11
9.2	Ohjattu harjoittelu.....	11

1 Täydennyskoulutus

Saimaan ammattikorkeakoulun **Täydennyskoulutus** (Täky) hoitaa kattavasti ja monialaisesti aikuiskoulutuksen kaikilla ammattikorkeakoulun koulutusaloilla suunnaten sen yksityisille henkilöille, yrityksille sekä julkisille organisaatioille. Aikuiskoulutus ja palvelutoiminta on yksi Saimaan AMK:n tulosyksikkö ja se toimii monialaisena aikuiskoulutus- ja konsultointipalvelujen tuottajana perustoinnoissaan Etelä-Karjalan alueella sekä erikoistumisaloillaan valtakunnallisesti. Tulosyksikön johtajana toimii aikuiskoulutusjohtaja.

Saimaan ammattikorkeakoulun aikuiskoulutus ja palvelutoiminnan tehtävänä on tarjota työelämälähtöisiä aikuiskoulutus- ja asiantuntijapalveluja. Näitä ovat:

- ammattikorkeakoulututkintoon ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtava koulutus, erikoistumisopinnot, lisäkoulutus sekä avoin ammattikorkeakoulu
- maakunnan työelämän kehittäminen ja uudistaminen
- kaksisuuntaisena väylänä toimiminen työelämän ja koulutusalojen välillä
- koulutus-, kehitys- ja asiantuntijapalvelujen tarjoaminen yrityksille sekä julkishallinnon organisaatioille

Aikuiskoulutus ja palvelutoiminta toimii kiinteässä yhteistyössä kaikkien ammattikorkeakoulun koulutusalojen ja koulutusohjelmien kanssa.

2 Aikuiskoulutuksen oppimisenäkemys

Aikuiskoulutuksen **oppimisenäkemys** on konstruktivinen oppimiskäsitys, jossa oppiminen on oppijan oman toiminnan tulosta. Oppijan toimintaan vaikuttaa hänen näkemyksensä omasta roolistaan oppimisprosessissa. Konstruktivinen oppimiskäsitys korostaa tietojen ja taitojen siirtymisen merkitystä. **Oppiminen** on aktiivista, omaehtoista jäsentämistä siten, että opittavien asioiden sisällöstä muodostuu jäsentynyt kokonaiskuva, joka on sovellettavissa työelämän tilanteissa. Oppiminen nähdään jatkuvana prosessina, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa oppijan ja ympäristön välillä. Reflektio on yksi kokemusoppimisen perusprosesseista. Sillä tarkoitetaan oman ajattelun ja toiminnan pohdiskelua. Reflektion edellytyksenä on avoin asennoituminen ja älyllinen ajattelun taito. Oppija muodostaa jatkuvasti käsitystään opittavasta asiasta vastaanottaen, suodattaen ja valikoiden kaikkea sitä informaatiota ja vaikuttamista, joka häneen kohdistuu. Ymmärrys syntyy, kun oppija valikoi aktiivisesti tietoa ja muodostaa asiasta oman käsityksensä. Oppiminen tukee luovan ja kriittisen ajattelun kehittymistä.

Oppimisen tavoitteena on syvä oppiminen, jossa oppiminen kohdistuu opittavan tekstin tms. takana olevaan ideaan, sanomaan – ei sanoihin sellaisenaan. Oppiminen korostaa kokonaisuuksia, muodostetaan malleja ja käsitteitä, etsitään periaatteita ja rakenteita. Oppiminen on tietoista ja kiinnostus kohdistuu itse opittavaan asiaan ja sen soveltavaan käyttöön. Osa opiskelijoista oppii parhaiten kuuntelemalla ja keskustelemalla, osa katsomalla ja lukemalla ja osa itse tekemällä ja kokemalla.

Aikuisopiskelija nähdään **oppijana**, joka osallistuu aktiivisesti oman oppimisensa suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Oppijan aktiivinen rooli oman tieto- ja taitorakenteensa jäsentäjänä, tiedonhankkijana, tiedon käsittelijänä ja arvioijana korostuu. Hänellä on sisäinen motivaatio oppia ja kehittää omia persoonallisia, kognitiivisia, sosiaalisia, psysomotorisia ja moraalisia valmiuksiaan. Oppija on vastuussa omasta, mutta osittain myös toisten oppijoiden oppimisesta.

Oppimis- ja opetusmenetelmillä pyritään edistämään oppimista. Ne ovat aktivoivia ja oppijakeskeisiä. Menetelmillä pyritään ohjaamaan oppijoita havaintojen tekemiseen, omien kokemusten hankkimiseen, itsenäiseen ja omaehtoiseen tiedon hankkimiseen sekä prosessointiin, tutkimuksellisuuteen sekä moniammatilliseen yhteistyöhön. Tällaisia menetelmiä ovat mm. portfoliotyöskentely, dialogiset työskentelytavat sekä verkkokeskustelut.

Opettajan rooli on konsultoiva ja vertaisoppimista tukeva. Hän ohjaa oppijoita monipuoliseen tiedonhakuun ja sen soveltamiseen, aktiiviseen vuorovaikutukseen työelämän edustajien kanssa, kannustaa tieteelliseen näyttöön perustuvaan tiedon reflektointiin ja uusien toimintamallien muodostumiseen.

Oppimisympäristö tarkoittaa sekä psykososiaalista ilmapiiriä että fyysistä ympäristöä, joka rohkaisee, kannustaa, aktivoi ja tukee oppimista. Oppimista edistävä ympäristö on innostunut, itsenäistä opiskelua tukeva, kriittisesti tietoon suhtautuva, haasteellinen, myönteisesti muutoksiin suhtautuva sekä tulevaisuussuuntautunut ilmapiiriltään ja asenteiltaan. Hyvä oppimisympäristö on ajallisesti ja paikallisesti joustava, kansainvälinen ja moniammatillinen ympäristö. Keskeisiä periaatteita ovat vuorovaikutus, luovuus, avoimuus ja tasavertaisuus.

Fyysinen ympäristö tukee oppimista siten, että oppijalla on käytössään tarkoituksenmukaiset luokkatilat sekä tietotekniset laitteet. Nykyaikaiset kirjasto- ja tietopalvelut sekä tietoverkot ja mahdollisuudet tieto- ja viestintätekn-

nologian hyödyntämiseen tukevat ja mahdollistavat oppimista. Oppijan ja opettajan välistä vuorovaikutusta voidaan toteuttaa myös sähköisissä oppimisympäristöissä, esimerkiksi Moodlen avulla. Harjoittelu tapahtuu alan työpaikoilla.

3 Opetusjärjestelyt

Opiskelu on monimuoto-opiskelua, joka mahdollistaa työn ja opiskelun yhdistämisen. Opiskelija laatii yhdessä opettajan kanssa **henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman** (HOPS). Koulutus rakentuu lähi- ja etäjaksoista. Lähijaksot muodostuvat luennoista, laboraatioista ja seminaareista, joihin liittyvät kiinteästi itsenäisesti tai ryhmässä suoritettavat oppimistehtävät ja oheismateriaalit. Lähiopetusjaksoihin voi liittyä myös ennakkotehtäviä sekä tutustumista ennalta osoitettuun materiaaliin. Lähiopetusjaksoilla luennoitsijoina käytetään alan asiantuntijoita. Osa opinnoista toteutetaan verkkokursseina.

Oppimisympäristö on mahdollista järjestää kunkin oppimistilanteen mukaisesti. Oppimis- ja tiedon hallinnan ympäristöt (tilat, laitteet, kirjasto- ja tietopalvelut ym.) tukevat oppijan reflektiivisyyttä sekä itsenäistä ammatillista kehittymistä. Työelämäverkostot ja –hankkeet toimivat oppijan merkittävänä oppimisympäristönä.

4 Monimuoto-opiskelu

Monimuoto-käsite on syntynyt aikuiskoulutuksen kehityksen myötä. Sen kautta on haluttu jäsentää uudelleen oppimistapoja ja -tilanteita aikuisen oppijan kannalta mielekkäämmin. Monimuodon avulla on haluttu irrottautua perinteisestä luokkahuonesidonnaisesta opettamisesta ja nostaa oppijan itsellisyttä toimia oman oppimisensa aktiivisena tekijänä. Tätä myötä on syntynyt uusi opetus- ja opiskelukulttuuri, joka kehittyy ja monipuolistuu koko ajan.

Monimuoto-opetuksella ja -opiskelulla tarkoitetaan lähiopetuksen, etäopiskelun sekä ohjaukseen ja itseopiskelun yhdistämiseen perustuvia opiskelun toteuttamistapoja. Siinä yhdistyvät varsinainen opetus, opintojen ohjaus ja itsenäinen opiskelu. Monimuodon tarkoitus on tarjota niin oppijalle kuin opettajallekin vaihtoehtoisia tapoja oppia ja toimia.

Opetusmuodot menevät limittäin ja asia- ja tilannekohtaisesti näiden keskinäinen suhde voi olla erilainen. Opintojen alussa voi työskentely painottua lähiopetukseen ja loppupuolella taas painotus voi olla itsenäisessä työskentelyssä. Aikuiskoulutuksessa etäopiskelu on kuitenkin tullut hyväksi opintoja ja oppimista edistäväksi muodoksi.

Itseohjautuvuus liittyy olennaisesti monimuoto-opiskeluun. Itseohjautuva opiskelija on oma-aloitteinen ja vastuussa omasta opiskelustaan. Itseohjautuva opiskelu on suunnitelmallista ja tehokasta. Aikuisella on kokemusta, jota hän voi käyttää hyväkseen muodostaessaan laajempia kokonaisuuksia sekä yhteyksiä eri asioiden välillä uutta oppiessaan.

4.1 Lähiopetus

Opettaja ja oppija sekä myös ryhmä, missä opiskelu tapahtuu, ovat välittömässä keskinäisessä vuorovaikutuksessa toisiinsa. Aika ja paikka on selvästi määrätty, esim. opiskelu luokassa tai verkossa. Opiskelu voi olla oppituntimaista tai opintopiirin kaltaista tiimissä oppimista ja työskentelyä. Lähiopetuksen muotoja ovat luennot ja ryhmässä työskentely. Opiskelu on kuuntelua, ylöskirjaamista, keskusteluja, videoiden katselua ja ryhmätehtäviä. Opetus voi tapahtua myös videoiden avulla. Oppijat voivat sen aikana olla eri pisteissä kuin esim. luennoitsija tai osa ryhmää ja silti keskustella keskenään. Tilanne on kuitenkin siten paikkaan sidottua, että yhteysaika on sovittu ja tarvittavat välineet ovat käytössä. Ohjattu harjoittelu alan työpaikoilla on lähiopiskelua.

4.2 Etäopiskelu

Opettajan ja opiskelijan välinen persoonallinen kohtaaminen on välillistä eli kontaktissa käytetään tuttuja viestintävälineitä. Oppija työskentelee yksin tai ryhmänsä kanssa ja tarvittaessa hakee ohjausta annetun tehtävän ja omien opintojensa tekemiseen. Ajallisesti etätyöskentely on rajattua ja sovittua, mutta ei paikkaan sidottua.

Etäopiskelumuodot ovat useimmiten tehtäviin liittyviä. Se voi olla puhelinneuvottelu tai -opetus, jossa useampi läsnäolija voi olla mukana molemmissa päissä. Sitä on myös sähköpostissa ja kirjeitse käytävät keskustelut. Sähköposti on nopea, mutta edellyttää sen olemassa oloa itse kunkin tietokoneessa. Etäopiskelu on kuuntelua, kirjoittamista ja tehtävien tekoa. Se voi olla myös internet -välitteistä.

4.3 Itsenäinen opiskelu

Itsenäisen opiskelun aikana oppijan ja opettajan välinen yhteys puuttuu. Oppija työskentelee yksin tai ryhmänsä kesken hakien itse tarvitsemaansa tietoa ja aineistoa sekä muokaten sitä omaehtoisesti. Itsenäinen opiskelu ei ole aikaan eikä paikkaan sidottua vaan täysin oppijan oman suunnitelman mukaisesti etenevää. Itseopiskelun muotoja ovat kaikki yksin ajattelemista tai toimimista vaativat tehtävät. Sitä on ajattelu, lukeminen, videoiden katselu, tiedonhaku internetissä, päiväkirjojen kirjoittaminen, toiminnallisten tehtävien teko, harjoittelemine ja työssä oppiminen sekä tehtävien raportointi tai esseeluonteinen kirjoittaminen.

5 Opiskelutekniikka

5.1 Opintojen suunnittelu

Opiskelu ammattikorkeakoulussa ja monimuoto-opiskelussa on paljon muutakin kuin luennoilla ja seminaareissa käymistä. Opiskelu on itsenäistä tai ryhmässä tapahtuvaa työntekoa kotona, kirjastossa ja alan työpaikoilla. Opiskelu sisältää kirjallisuuden hankkimista, tenttiin lukemista ja seminaaritöiden, esseiden ja oppimistehtävien kirjoittamista ja työtehtävien harjoittelua. Kaikki edellä mainittu vaatii aikaa suunnittelua. Varsinkin aikuisopiskelijalla opiskeluun tarvittavan ajan löytyminen työn, perheen ja ystävien, kotitöiden ja harrastusten lomassa onnistuu paremmin, kun ajankäytön suunnittelee hyvin.

Opintojen suunnittelu on sitä, että mietit

- mitä haluat opiskella
- millä tavoin haluat opiskella
- miksi haluat opiskella – mihin pyrit opinnoissasi
- miten paljon aikaa voit käyttää opiskeluun ja miten jaat käytettävissä olevan ajan.

Opiskelun suunnittelu on myös opiskeluun liittyvien toiveiden ja tavoitteiden miettimistä ja niiden suhteuttamista aikaan. Onpa opiskelun aloittaminen pitkäaikainen haave tai uusi löytö, opiskelun aloittava on varmaan miettinyt, miksi aloittaa opiskelu ja mitä opinnoilta haluaa. Toiveet ja odotukset kannattaa muotoilla konkreettisiksi tavoitteiksi.

Täydellinen opiskelujen etukäteissuunnittelu ei ole mahdollista eikä tarpeellistakaan. Jonkinasteinen säännöllisyys ja opiskelurutiinit auttavat kuitenkin pääsemään tavoitteisiin ja erottamaan opiskeluun käytettävän ajan muuhun työhön ja harrastuksiin käytettävästä ajasta. On hyvä yrittää löytää säännöllinen aika, vaikka lyhytkin, joka on varattu ainoastaan opiskeluun. Säännöllisyys auttaa opiskelemaan keskittyneesti ja tehokkaasti. Aikataulu on toimiva, kun siinä on riittävästi jouston varaa yllätystilanteiden varalta. Silloin ehtii myös levätä, harrastaa sekä seurustella perheen ja ystävien kanssa.

Opintojen tarkemmassa suunnittelussa kannattaa lähteä liikkeelle oman koulutuksen opetussuunnitelmasta. On suositeltavaa ottaa huomioon tenttipäivät ja tehtävien palautusajat sekä merkitä ne kalenteriin. Etukäteen on hyvä suunnitella, miten paljon aikaa on käytettävissä tenttiin tai esimerkiksi seminaarityön tekemiseen. Opiskelua edistävää on myös päivittäinen ja viikoittainen luku- ja kirjoitusaikataulu. Jos aikataulu myöhemmin tuntuu liian tiukalta, kannattaa miettiä mitä voisi tehdä toisin. Suunnitelman tarkistaminen ei ole epäonnistumista vaan viisautta.

Kokemuksen myötä oppii hahmottamaan sitä, minkä verran tarvitsee aikaa esimerkiksi tenttiin lukemiseen. Oma luku- ja oppimisnopeus selviävät opintojen kuluessa. Yksi opintopiste vastaa 26,6 tuntia opiskelijan työtä. Seminaaritöiden tekemiseen voi kulua aikaa reilustikin. Joskus voi olla niin, että jonkin henkilökohtaisen asian vuoksi joutuu tinkimään tavoitteistaan tai siirtämään tavoitteen aikarajaa. Omasta suunnitelmasta kannattaa keskustella ryhmänohjaajan lisäksi esimerkiksi perheenjäsenten ja ystävien kanssa.

5.2 Lukeminen

Lukemisen taidossa ei ole kyse pelkästään lukunopeudesta vaan myös taidosta valikoida ja omaksua keskeisiä tietoja. Lukemisen taitoon kuuluu myös kyky valita tilanteeseen sopiva lukutapa. Valintaan vaikuttavat luettavan tekstin vaikeusaste, osaamiselle asetettu tavoite ja myös käytettävissä oleva aika. Kun aloittaa tenttiin lukemisen, kannattaa jakaa käytettävissä oleva aika kirjojen kesken vaikeusasteen mukaan.

Luettavaa kirjaa ei useinkaan ole mielekästä lukea oikopäätä kannesta kanteen. Lukeminen voidaan jakaa eri vaiheisiin: virittäytymiseen, silmäilyyn, läpilukuun ja kertaamiseen. Lukeminen virittäytyminen tarkoittaa henkistä valmistautumista luettavaan oppimateriaaliin. 10-15 minuuttia kirjan selailuun, silmäilyyn ja aihepiirin pohdiskeluun

ennen varsinaista lukemista auttaa kokonaisuuden hahmottamisessa. Ennen varsinaista lukemista selaile kirjaa kaikessa rauhassa ja käy läpi:

- kirjan kannet
- sisällysluettelo
- johdanto
- otsikot ja kuvat

Selailun jälkeen lue kirja kunnolla läpi. Kirjan läpiluvussa kannattaa pyrkiä saamaan kokonaiskuva asioista ja lukea laajoja kappaleita kerralla. Lukiessa on hyvä myös välillä pitää ajattelutaukoja. Lukemisen aikana voi tehdä itselleen muistiinpanoja. Aktiiviseen tiedonkäsittelyyn on monia keinoja: Alleviivaaminen, tiivistelmien tekeminen, ajatuskarttojen tekeminen, sisällysluettelon laatiminen ja täydentäminen, keskustelu itsen ja toisten kanssa, omien tenttikysymysten tekeminen ja vastaaminen. Muistamisen kannalta on tärkeää yrittää todella ymmärtää lukemansa eikä vain painaa asioita mieleen.

Kertaaminen auttaa asioiden muistamisessa sekä kokonais kuvan jäsentämisessä. Olennaista on myös asioiden välisten suhteiden hahmottaminen. Tenttitilaisuutta edeltävänä iltana kannattaa mieluummin nukkua kuin lukea aamunsarastukseen. Oppimiseen tarvitaan myös lepoa.

5.3 Luentomuistiinpanojen tekeminen

Muistiinpanot auttavat luomaan kokonais kuvan opiskeltavasta asiasta ja toimivat kertaamisen apuna. Luennoilla tehdyt muistiinpanot palauttavat mieleen pitkänkin luentosarjan aikana esitettyjä asioita. Luentoa kuunnellessaan ei välttämättä ehdi eikä tarvitsekaan kirjoittaa kokonaisia lauseita. Luentomuistiinpanoja voi tehdä monella tavalla. niitä voi tehdä ranskalaisin viivoin tai ns. ajatuskarttana, mikä tarkoittaa muistiinpanojen tekemistä visuaaliseen muotoon.

Luento kannattaa valmistautua ajattelemalla sen aihepiiriä etukäteen ja varata sopivat välineet muistiinpanojen tekemiseen. Kuunteluun tulee keskittyä aktiivisesti, eikä kirjoittaa niin paljoa, ettei ehdi ajatella. Luennosta saa parhaiten muistiinpanoja, kun kirjoittaa lyhyesti pääasiat ja tärkeät käsitteet esimerkiksi ranskalaisilla viivoilla. Asiat kannattaa kirjoittaa omiksi kokonaisuuksiksi sekä erottaa pää- ja alakohdat. Kirjoittaminen on hyvä tehdä riittävän väljästi, että pystyy lisäilemään asioita jälkikäteen. Havainnollisuuden ja ajansäästön vuoksi voi käyttää symboleja ja lyhenteitä, joita voi itse keksiä. Omaa pohdintaa tai kysymyksiä voi myös kirjata, mutta ne tulee erottaa luennoitsijan esityksestä. Muistiinpanot on hyvä käydä läpi heti luennon jälkeen, koska silloin voi vielä täydentää muistiinpanojaan.

5.4 Esseen kirjoittaminen

Essee –nimitystä käytetään nykyisin monenlaisista kirjallisista tuotoksista. Opiskeluun liittyvien esseetehtävien tarkoituksena on osoittaa, että oppija hallitsee sisällöllisesti ja myös kielellisesti asiakokonaisuuden, josta hän esseen laatii. Lähdeviitteet merkitään ohjeiden mukaisesti tekstiin, samoin laaditaan lähdeluettelo. Kirjoittaminen on yhteistyötä lukijan kanssa. Kirjoitus on tarkoitettu luettavaksi, ymmärrettäväksi ja keskeisiltä ajatuksiltaan myös muistettavaksi.

Esseeltä odotetaan:

- Käsitteily on tehtävääannon mukainen ja kirjoitus vastaa otsikon (takana olevaan) kysymykseen
- Esseessä keskitytään tehtävääannon kannalta keskeisiin, merkityksellisiin seikkoihin
- Esitystapa kertoo asian ymmärtämisestä → kirjoittaja ei kopioi ajatuksia eikä sanoitusta
- Kirjoituksen rakenne on johdonmukainen ja kiinteä
- Kirjoitustapa on neutraali, konkreettinen, objektiivinen sekä asiallisesti erittelevä
- Essee on hyvin kirjoitettu: yleistajuinen selvä ja ytimekäs

5.5 Ajatuskartta

Ajatuskartta (mind map) tarkoittaa piirroksen laatimista avainsanoista, jotka liitetään yhteen erilaisilla viivoilla, väreillä tai kuvioilla. Se on usein yhden sivun kokoinen hierarkkinen kartta, jota seuraamalla pääasia muuttuu sarjaksi alakohtia.

Kun ajatuskarttaa aletaan tehdä, lähdetään liikkeelle paperin keskeltä eli kirjoitetaan siihen aihe sekä erotetaan se selvästi. Jatketaan piirtämällä tai kuvaamalla aihetta eteenpäin keskellä olevan pääkohdan ylä- tai alapuolelle pääkohdan ympärille. Piirretään viivoja keskellä olevasta pääkohdasta ulospäin. Jokaisella viivalla tulee olla

yhtymäkohta keskikuvioon tai johonkin viivaan. Kannattaa kirjoittaa viivojen päälle avainsanoja, kuvia tai symboleja. Asioiden selkiyttämiseksi on hyvä käyttää erilaisia viivoja ja värejä korostamaan tärkeitä asioita tai asioiden tärkeysjärjestystä.

6 Opetus-/oppimismenetelmät

6.1 Yhteistoiminnallinen ja projektioppiminen

Yhteistoiminnallisen oppimisen ja työskentelyn merkitys on kasvanut viime vuosikymmeninä. Uskotaan, että se, kuinka me tulemme tuntemaan itsemme, on riippuvainen vuorovaikutuksesta toisten kanssa. Ajattelu on sosiaalista toimintaa ja jaettua usein toisten ihmisten kanssa, jonka jälkeen se sisäistetään jälleen yksilölliseksi toiminnaksi. Yhteistoiminnallisessa oppimisessa voidaan vahvistaa tärkeitä ajattelun, puhumisen ja tietämisen malleja. Oppimisen sosiaalinen luonne merkitsee sitä, että yksilöt oppivat toisiltaan keskustellen, väitellen, kokemuksiaan jakaen sekä erilaisia oppimisstrategioita harjoitellen. Tavoitteena on pyrkiä kehittämään objektiivista tietoa.

Projektioppimisella tarkoitetaan suhteellisen pitkäkestoista, mielekkäiden ongelmien ympärille rakentuvaa prosessia, joka integroi eri tieteen- ja tiedonalojen käsityksiä ja käsitteitä. Projektiperusteisessa oppimisessa pyritään siihen, että oppijat pyrkivät ratkaisemaan autenttisia ja mahdollisimman todellisen tuntuksia ongelmia täsmentämällä ongelmanasettelujaan, kokoamalla tietoa, keskustelemalla ideoista, keräämällä sekä analysoimalla dataa ja tulkitsemalla sitä.

6.2 Oppimispäiväkirja

Oppimispäiväkirja (reflektiopäiväkirja) on oppimisen työväline. Sen avulla voi seurata, jäsentää ja arvioida asetettuja tavoitteita ja omaa oppimistaan, kasvuaan ja kehitystään. Oppimispäiväkirjan hyötyinä on, että oman tekstin avulla

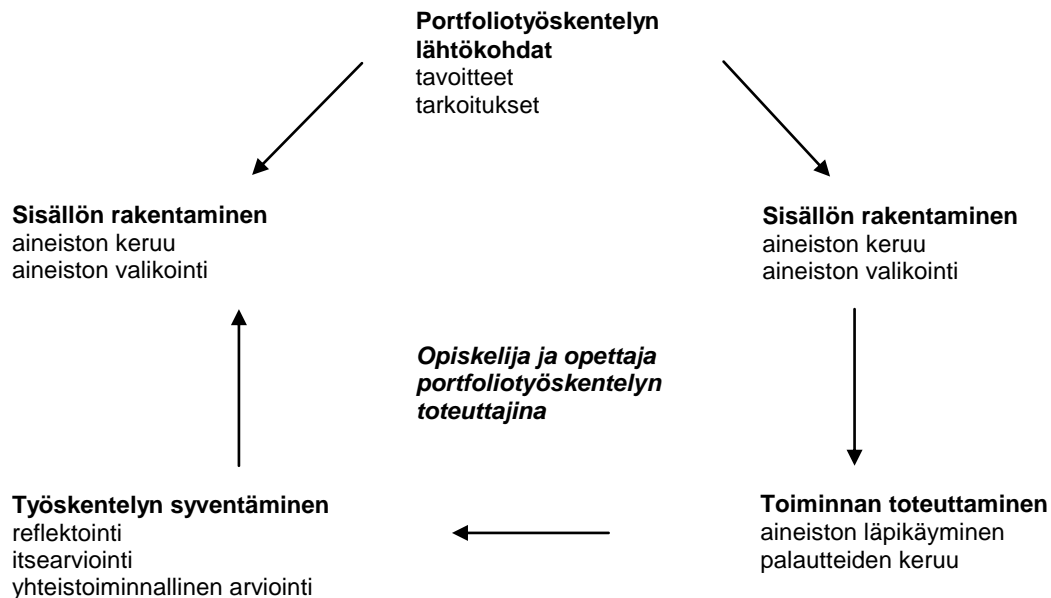
- oppii tunnistamaan oman oppimistyylinsä
- pystyy seuraamaan ja arvioimaan omaa kasvuaan ja kehitystään
- pystyy tekemään opiskelustaan järjestelmällisempää toimintaa
- voi huonona päivänä palauttaa oppimispäiväkirjan avulla mieleensä kirjattuja onnistumisen elämyksiä ja saa tästä henkistä tukea.

Oppimispäiväkirja edistää oppijan oppimisenlaadun ja opiskelutaitojen reflektointia ja oppijan itsearviointikyky kehitty myös. Se antaa tietoa oppijan edistymisestä opiskeluissaan ja rohkaisee ja motivoi sitä kautta oppijaa. Oppimispäiväkirjaa käytetään kuvaamaan oppijan kokemusmaailmaa, tukemaan persoonallista kasvua, tunnistamaan omia heikkoja ja vahvoja puoliaan sekä motivaatiotekijöitään. Siksi oppimispäiväkirja toimii myös jatkuvan arvioinnin tukena sekä ideoiden tallentajana. Kirjoittaminen auttaa selkeyttämään käsitteitä sekä soveltamaan niitä käytäntöön.

6.3 Portfolio

Portfoliotyöskentely on tutkiva oppimis- ja opetusmenetelmä, joka auttaa opiskelijaa seuraamaan omaa kehitystään ja oppimistaan. Se helpottaa opintojen kokonaisuuden hahmottamisessa ja kirjoittamisen ansiosta myös sen tiedostamisessa.

Portare merkitsee kantamista ja *folio* lehteä. Portfolio auttaa opiskelijaa huomaamaan oppimisen prosessiluonteeseen. Portfolion merkitys onkin pikemminkin reflektiivisessä, oppimista syventävässä prosessissa kuin itse kokoelmassa. Portfoliossa opiskelija tuo näkyväksi osaamistaan – mitä hän tietää ja osaa ja mitä hän ei tiedä. Se kertoo vielä valmistumisen jälkeenkin opiskelijan opiskelusta, oppimisesta, kiinnostuksen kohteista ja tavoitteista. Portfolion avulla opiskelijan on helppo edustaa itseään ja osaamistaan myös jatkokoulukseen tai työhön pyrkiessä.

Portfoliotyöskentelyn keskeiset alueet (Niikko, 2000)

Portfolio on minuuden ilmentymä, jossa tärkeintä onkin itsearvioinnin kautta tapahtuva reflektio. Portfolio kehittää ihmistä monella eri tasolla ja oppiminen tapahtuu monen asian yhteisvaikutuksena. Portfolio ilmaisee myös oppimisen laatua ja sen kautta voidaan ilmentää oppimiskulttuuria sekä opetuksen vaikuttavuutta. Myös taustalla olevat oppimisenäkemykset ja -käsitykset voivat tulla näkyviksi portfolion kautta. Portfoliotoiminnassa on tärkeää myös kokemusten jakaminen toisten kanssa; portfoliota ei kannata eikä saa tehdä omassa yksinäisyydessä vaan sen tekemiseen tarvitaan keskusteluita muiden opiskelijoiden, valmiiden ammattilaisten ja ohjaajien kanssa. Tarvitaan myös toisten arviointia ja mahdollisesti tutustumista toisten portfolioihin.

Portfolion laatu ja koostumus vaihtelevat sen mukaan, mihin tarkoitukseen ja missä vaiheessa oppimista se on tehty. Se voi olla työkansio, johon kerätään tuotoksia opiskelun eri vaiheista, tai se voi olla kehitystä tai erityisosaamista erittelevä kokoelma, jossa opiskelija ilmentää omaa prosessiaan. Portfoliolle tyypillisenä piirteenä pidetään sitä, että opiskelija voi itse dokumentoida kehitystään ja taitojaan valintansa mukaan sekä perustella valintojaan. Näin portfoliossa korostuu itsearvioinnin kehittyminen. Portfolio edellyttää, että opiskelijan on hankittava tietoa itsenäisesti, sovellettava ja analysoitava sitä, asetettava itselleen tavoitteita, suunniteltava ja valikoitava tarkoituksenmukaisia oppimistehtäviä sekä arvioitava omaa työskentelyään, vahvuuksiaan ja heikkouksiaan.

Portfolio on väline teoreettisen ja kokemuksellisen oppimisen todentamiseen. Siihen koottu aineisto tarjoaa opiskelijalle mahdollisuuden reflektoida ja analysoida oppimistaan, kasvuun ja muutoksiaan opiskelun aikana sekä myöhemmin läpi koko ammattiuran. Portfolioprosessi on tietoinen tavoitteellinen prosessi, joka vaatii aikaa kokemusten reflektointiin ja itsearviointiin. Portfoliotoiminnan olennainen piirre on dynaamisuus, jota ilmentää tarve portfolion jatkuvaan rakentamiseen, kriittiseen arviointiin ja kehittämiseen.

Portfoliolla tarkoitetaan siis opiskelutehtävien kokoelmaa, joka edustaa monipuolisesti ja tarkoituksenmukaisesti oppijan osaamista ja jonka oppilas on itse valikoinut jonkin opiskelujakson töistä. Portfoliosta oppija sisällyttää myös oppimiskontekstin kuvauksen sekä parhaiten töittensä ja näiden valintaperusteiden esittelyn samoin kuin koko näytevalikoiman loppuarvioinnin, jossa oppija kuvaa opiskeluprosessiaan ja sen onnistumista, osaamisensa vahvoja puolia ja yleistä edistymistään sekä suunnittelee opiskelunsa jatkotavoitteita.

6.4 Opintopiirit

Opiskeluun kuuluu myös opintopiirityöskentelyä. Opintopiirin tavoitteena on itseohjautuvasti työnohjauksellisenä ryhmänä pohtia ja reflektoida omaa ammatillista kasvua, omaa jaksamista, perehtyä alan kirjallisuuteen ja saada vertaistukea opiskelun aikana. Opintopiirissä voi myös tehdä yhdessä etätehtäviä. Opiskelijat kokoontuvat itsenäisesti 10 kertaa opiskelun kuluessa ja yhden opintopiirin kesto on 1,5 tuntia. Jokaiseen opintopiiriin kuuluu 2-5 henkilöä. Opintopiiri voi itsenäisesti sopia aikataulunsa ja siellä käsitellään pääsääntöisesti alaan liittyvää kirjallisuutta. Yksi osallistujista referoi kirjan ja valmistaa materiaalin opintopiiriä varten. Opintopiireistä pidetään raporttia. Raportissa tulee näkyä aika, paikka, läsnäolijat ja lyhyesti käsitelty teema tai asia.

6.5 Verkko-oppiminen

Verkko-opetuksen kehittämisessä on siirrytty teknisistä lähtökohdista sisällön ja oppimisprosessin kehittämiseen. Verkkokoulutuksessa opettajan rooli muuttuu: oppimisprosessin ja ympäristön kokonaisvaltainen hallinta korostuu ja omaa työtään on kehitettävä uuteen ympäristöön sopivaksi. Erityisenä haasteena on vuorovaikutteisuuden kehittäminen ja opiskelijoiden riittävä sitouttaminen opiskeluprosessiin.

Suurimmassa osassa aikuisten opintoja käytetään tietoverkkoja opintojen aikana. Tiedonhankinnan lisäksi käytössä on erilaisia verkko-oppimisympäristöjä, kuten Moodle tai Oppipooli, jotka mahdollistavat myös vuorovaikutteisuuden opintojaksojen aikana. Verkko-kurssi (virtuaalikirsi) voi pitää sisällään erilaisia etä-, lähi- ja itsenäisen opiskelun kombinaatioita. Opiskelija voi suorittaa verkko-opiskelua mistä tahansa Internet-yhteyksin varustetusta paikasta - kotoa, kirjastosta tai vaikkapa nettikahvilasta.

Tutkintoa suorittavien aikuisopiskelijoiden on mahdollista käyttää hyväkseen Suomen Virtuaaliammattikorkeakoulun tarjontaa Saimaan ammattikorkeakoulun normaalin opintotarjonnan lisäksi. Opintojaksotarjonta löytyy osoitteesta www.virtuaaliamk.fi. Saimaan ammattikorkeakoulussa puolletaan sellaisia opintojaksoja, jotka ovat opiskelijan HOPSin kannalta tärkeitä ja joita ei tarjota omassa ammattikorkeakoulussamme.

7 Opetussuunnitelmat

Opetussuunnitelma on koulutuksen järjestäjän hyväksymä asiakirja, joka sisältää oppilaitoksen tarjoamat opinnot. Opetussuunnitelman rakenne määräytyy sen mukaan, mitä koulutusta varten se laaditaan. Oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelman opintojaksokuvaus kertoo opetuksen tavoitteet, sisällöt, menetelmät, opintojakson arvioinnin perusteet ja mahdollisesti myös käytettävän oppimateriaalin. Tutkintoon johtavien koulutusten keskeiset tiedot löytyvät Saimaan ammattikorkeakoulun opinto-oppaasta www.saimia.fi. Ryhmäkohtaisessa lukusuunnitelmassa voidaan ottaa huomioon opiskelijaryhmän tai yrityksen erityistarpeet.

7.1 Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS)

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (opiskeluohjelma) HOPS on opiskelijan oma suunnitelma opinnoistaan. HOPSin laadinnassa pyritään oppimistavoitteen kirkastamiseen. Tavoite voi olla tutkinto tai tietty erikoisosaaminen. Tämän jälkeen arvioidaan oppijan nykyinen osaaminen esimerkiksi itsearvioinnin, keskustelun tai testien avulla. Näiden pohjalta suunnitellaan, mitä ja miten opiskellaan. HOPSin avulla opiskelija voi painottaa niitä asioita, mitkä koee itselleen tärkeiksi ja merkityksellisiksi. HOPS voi olla laadittu lomakkeelle, tehty vastaamalla apukysymyksiin tai täysin vapaamuotoinen.

HOPSiin kirjataan tavoitteiden ja lähtötason lisäksi tutkintotavoitteisessa koulutuksessa suoritettavat opintojaksot, mahdolliset korvaavuudet, valinnaiset opinnot ja esimerkiksi suunnitelma työssä oppimisesta/harjoittelusta ja oppinnytöiden aiheesta. Lisäksi HOPSissa voi olla aikataulu opinnoille, arvio omasta ajankäytöstä, toivottu ja tarvittava ulkopuolinen tuki opiskelulle jne. HOPS ei tarkoita sitä, että jokaiselle opiskelijalle järjestetään lähiopetusta mistä tahansa aiheesta, vaan se on opiskelijan oma suunnitelma siitä, mitä haluaa oppia ja miten opintonsa toteuttaa. Huolellisesti laadittu HOPS on hyvä pohja opiskelijan itsearvioinnille ja keskusteluilille kouluttajien kanssa. Opiskelija täydentää HOPSia opintojen edetessä.

8 Arviointi

8.1 Arvioinnin tehtävät

Arvioinnin tehtävänä voi olla **nykytilanteen toteaminen**: esimerkiksi mitä on opittu, mitä määritellyistä oppimistavoitteista on saavutettu ja miten. Arviointi voi toimia motivoivasti ja **kannustaa** opiskelijaa opiskelussaan. Etukäteen annetut **arviointikriteerit ohjaavat oppimista** ja auttavat opiskelijaa suuntaamaan työskentelyään järkevästi. Arviointi voi myös toimia **ennustavana**, jolloin arvioinnin perusteella voidaan tehdä päätelmiä opiskelijan myöhemmästä suoriutumisesta joko opinnoissa tai työtehtävissä. Opintosuoritukset arvioidaan asteikolla 0 – 5 (0 = hylätty suoritus, 1 – 2 = tyydyttävä suoritus, 3 – 4 = hyvä suoritus ja 5 = kiitettävä suoritus). Oppijalle on lisäksi suositeltavaa antaa sanallinen palaute esimerkiksi vahvuuksista ja kehittymiskohteista. Opintojakso voidaan arvioida myös arvosanoin hyväksytty/hylätty. Opiskelija voi uusia hylätyn opintojakson kaksi kertaa sekä korottaa opintojakson hyväksytyä arvosanaa yhden kerran. Opintojakso on suoritettava hyväksytysti yhden vuoden kuluessa sen päättymisajankohdasta.

Opiskelija saa todistuksen suoritettuaan kaikki kyseiseen koulutukseen kuuluvat opinnot hyväksytysti. Tutkintotodistusta on annettava kirjallisesti kaksi viikkoa ennen valmistuspäivää. Valmistuspäivät ilmoitetaan lukukauden alussa. Lisäkoulutuksista annetaan todistus koulutuksen päättyessä.

8.2 Hyvä arviointi

Arvioinnin perustana tulee olla oikea käsitys vaaditusta ammattitaidosta ja osaamisesta. Hyvä arviointi on:

- tavoitesuhteista, eli suorituksia verrataan asetettuihin tavoitteisiin
- pätevää: arvioinnin kohteet (mitä arvioidaan) ja kriteerit on laadittu oikein
- johdonmukaista – tietyn arvosanan saaminen ei ole kiinni vain opettajan mielialasta
- oikeudenmukaista: arvioinnin pitäisi olla suhteessa oppilaan perusvalmiuksiin ja opetukseen, oppilaita tulee kohdella tasavertaisina
- objektiivista
- avointa: arvioitavalla tulee olla mahdollisuus tarkistaa arvioinnin perusteet
- arvioinnin tulee kohdistua pysyvin oppimistuloksiin ja valmiuksiin, hetkelliset onnistumiset tai epäonnistumiset eivät saisi vaikuttaa liikaa arviointiin
- kehittävää: arvioinnin pitää tukea oppimista.

Arviointiin liittyy aina tietty subjektiivisuus. Arviointikohteiden ja kriteereiden määrittely edellyttää arvioijalta harkintaa. Pisterajojen ja painotusten määrittelemine ei sinänsä takaa arvioinnin oikeellisuutta, jos peruslähtökohdissa on virhettä. Hyvä arviointi on lisäksi yksinkertainen ja helppo toteuttaa. Tarkoitus ei ole tehdä arvioinnista itsetarkoitusta oppimisen ja opetuksen kustannuksella.

Arvioinnin takia syntyy helposti ristiriitaitilanteita opiskelijoiden kanssa. Arvioinnin kohteet, arviointikriteerit, menetelmät ja arvosanan muodostuminen tulee kertoa opiskelijoille heti opintojakson alussa ja antaa ne tarvittaessa myös kirjallisesti.

8.3 Arviointimenetelmät

Arviointiin on pyritty kehittämään uusia menetelmiä. Yhteistä näille menetelmille ovat ainakin seuraavat piirteet:

- menetelmät ovat mahdollisimman lähellä opiskelutilannetta
- ne eivät ole pelkästään koetehtäviä, vaan osa opiskelua ja oppimista
- ne painottavat erityisesti tiedon soveltamista
- ne sisältävät pikemminkin laajoja, osaamisen yhdistämistä ja yhteistoiminnallisuutta vaativia projekti-tehtäviä kuin yksittäisiä koeosioita
- ne pyrkivät pikemminkin osoittamaan oppimisen laadun ja vahvuudet kuin määrän ja puutteet.

Arvioinnissa käytetään usein kirjallista tai suullista koetta. Koetilanne on myös oppimistilanne. Tehtävät ja kysymykset kohdistavat opiskelijan mielenkiinnon kysytyihin asioihin ja osaltaan vaikuttavat siihen, mitä kurssista jää mieleen tärkeänä. Kokeen voi pitää myös ryhmäkokeena, jolloin tilanteesta muodostuu vuorovaikutteinen ja ryhmä voi samalla opettaa jäseniään. Koe voidaan järjestää myös kotitenttinä. Lisäksi arvioinnissa voidaan käyttää ns. muuta näyttöä, mikä tarkoittaa esimerkiksi tuntitilanteissa näytettyä osaamista.

Harjoitustehtävien käyttö arvioinnissa on perusteltua monesta syystä. Opiskelijat motivoituvat tekemään harjoitukset huolellisesti, opiskelijan vastaamiseen käytettävissä oleva aika on pitempi ja koetta pelkäävät opiskelijat saavat mahdollisuuden näyttää todellisen osaamisensa. Harjoitustehtävä voidaan sopia opintojakson kokonaissuoritukseksi tai se voi olla opintojakson osasuoritus, kuten esimerkiksi ohjatun harjoittelun aikana suoritettavat ennalta annetut tehtävät.

8.4 Arvioijat ja opiskelijan itsearviointi

Yleensä arvioijana toimii opintojakson opettaja. Joskus on perusteltua käyttää vertaisarviointia, jossa arvioijana toimivat muut opiskelijat. Tämä sopii hyvin kokeitten, suullisten esitysten tai harjoitustöiden arviointiin. Opiskelijan tekemää itsearviointia kannattaa myös käyttää erityisesti opintojakson sisällä tapahtuvassa arvioinnissa. Keskeisiä kysymyksiä itsearvioinnissa ovat: mitä tahdon osata, mitä osaan, missä olen edistynyt, mitä en vielä hallitse.

Opintojakson päätteeksi tapahtuva itsearviointi voi sisältää numeroarvioinnin lisäksi tai sijasta esimerkiksi seuraavia asioita:

- millaisena opiskelu on koettu (myönteisenä, pakonomaisena, vaikeana)
- mikä opiskelussa on ollut helppoa/uuutta/mielenkiintoista/vaikeaa
- mitä opiskelija on oppinut tai oivaltanut
- millainen lopputulos on opiskelijan mielestä

- mitä asioita opiskelija voisi mielestään vielä parantaa.

Itsearviointi korostaa opiskelijan omaa vastuuta ja auttaa oman ammatillisen osaamisen tai toiminnan arvioinnissa jatkossakin. Aikuisopiskelijat saattavat olla tottumattomia arvioimaan omaa osaamistaan, joten kannattaa aloittaa varovasti ja rohkaista opiskelijoita.

9 Ammattitaito

9.1 Ammattitaidon käsitteestä

Koulutuksessa on keskeistä opiskelijan ammatillisten valmiuksien kehittäminen. Ammattitaito on kokonaisvaltaista toimintaa, ei joukko yksittäisiä tietoja, tehtäviä tai tekoja. Ammattitaito on ammatillisen asenteen, tietojen ja taitojen yhdistelmä. Ammatillinen osaaminen on sidoksissa kykyyn jäsentää ammattispesifistä tietoa sekä ymmärtää tehtävien perusteet ja merkitykset. Vahva ammatillinen osaaminen (ekspertiisi) perustuu aina myös kognitiivisiin valmiuksiin, joita tarvitaan erityistehtävissä. Ammatillisen pätevyyden kehittyminen edellyttää pitkäjänteistä oppimista, laajaa kokemusta, aihealueen syvällistä ymmärtämistä sekä automaattisia toimintarutiineja.

Ammattitaitoisen työntekijän ominaisuuksia ovat mm.:

- halu elinikäiseen oppimiseen
- sitoutuminen ja vastuullisuus
- halu kehittää omaa työtään
- ongelmaratkaisutaidot
- yhteistyö- ja ihmissuhdetaidot
- kommunikointi- ja kielitaidot
- teknologiset taidot
- eri kulttuurien ymmärtäminen
- muutoshaluisuus ja luovuus
- joustavuus

Ammattitaito on yhä enemmän moniammatillista. Laaja-alaisen osaamisen rinnalla edellytetään myös vahvaa erikoisosaamista. Hyvä ammattitaito ja laaja ammatillinen sivistys merkitsevät valmiuksia, joiden avulla opiskelija pystyy selviytymään alansa vaihtelevista tehtävistä, kehittämään ammattitaitoaan sekä täydentämään sitä jatkuvasti.

Ammattisivistyksessä yhdistyvät vahva ammatillinen osaaminen ja yleissivistys. Ammattisivistykseen sisältyy myös arvo-osaaminen, joka auttaa työntekijää ratkaisemaan toiminnan oikeutusta ammatissa, työelämässä sekä yhteiskunnassa. Hyvään ammattitaitoon kuuluvat myös kädentaidot sekä kyky soveltaa tietoa käytännön työssä. Ammatillinen osaaminen on työ- ja toimintakokonaisuuksien hallintaa. Tämä edellyttää kaikille yhteisten ydintaitojen hallintaa, työn tavoitteiden ja merkityksen ymmärtämistä, työn perustana olevan tiedon hallintaa, työmenetelmien, työvälineiden ja –materiaalien hallintaa, työprosessien hallintaa sekä työn eettistä hallintaa.

9.2 Ohjattu harjoittelu

Ohjattu harjoittelu tarkoittaa työpaikalla tapahtuvaa oppimista, jolle on aina määritelty oppimistavoitteet. Ohjattu harjoittelu voi tapahtua myös ulkomailla. Tavoitteet auttavat suuntaamaan oppimista ja tekevät työpaikalla tapahtuvasta oppimisesta tietoista toimintaa. Jotta oppimista tapahtuisi, tarvitaan oppijan omaa tapahtumien arviointia ja pohdiskelua (reflektiota): mitä tapahtui, miksi, mitä tästä opittiin, miten toimintaa voidaan jatkossa parantaa.

Ohjattua harjoittelua voidaan tukea eri tavoin. Opiskelijalle nimetään harjoittelupaikalta henkilökohtainen ohjaaja, joka on opiskelijan tukena. Opiskelijan tukena ohjatussa harjoittelussa on myös opettaja. Työhön liittyvät kehittämis- ja harjoitustehtäviä käytetään paljon. Ohjattu harjoittelu on tavoitteellista toimintaa.

Aldous Huxley 1973: ”Kokemus ei ole sitä, mitä ihmiselle sattuu ja tapahtuu vaan todellinen kokemus muodostuu siitä, mitä ihminen tekee sille, mitä hänelle sattuu ja tapahtuu.” (Brave new world)

Lähteet

Ammattikorkeakoululaki 9.5.2003/351

Asetus ammattikorkeakouluista 15.5.2003/352

Aulanko M, 1999: Minä osaan –anna aivojesi toimia. WSOY, Porvoo.

Saimaan ammattikorkeakoulu: www.saimia.fi

Eteläpelto A ja Tynjälä P (toim.), 1999: Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia. WSOY, Juva.

Hakkarainen K, Lonka K ja Lipponen L, 2001: Tutkiva oppiminen. Älykkään toiminnan rajat ja niiden ylittäminen. WSOY, Porvoo.

Helakorpi S, 1995: Ammattitaito ja sen arviointi. Teoksessa Turpeinen R: Ammattukintojen ja näyttökokeiden teoreettisista perusteista. Opetushallitus.

Helsingin yliopisto. Avoin yliopisto. 2002. Opiskeluopas. <http://www.avoin.helsinki.fi/opas>

Hätönen H, 2001: Eläköön opetussuunnitelma. Opetushallitus. Oy Edita Ab, Helsinki.

Karma-Järvinen A, 1999: Reflektio hoitotyön opetuksessa – opettajan käsityksiä. Pro Gradu. Tampereen yliopisto.

Lääketieteellinen tiedekunta.

Kyngäs H ja Tenhula T, 1997: Miksi opiskelen? – Kokemuksia portfoliotyöstä hoitotieteessä. Peda-forum, korkeakoulupedagoginen tiedotuslehti 2.

Linnakylä P, 1994: Mikä ihmeen portfolio? Arvioinnin ja oppimisen liitto. Teoksessa: Linnakylä, P., Pollari, P. & Takala, S. (toim.) Portfolio arvioinnin ja oppimisen tukena. Kasvatustieteen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto.

Linnakylä P, Kankaanranta M ja Pollari P, 1996: Portfolioarvioinnin mahdollisuuksia etsimässä. Teoksessa Pollari P, Kankaanranta M ja Linnakylä P. (toim.): Portfolion monet mahdollisuudet. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto.

Linnakylä P ja Kankaanranta M, 1999: Digitaaliset portfoliot asiantuntijuuden osoittamisessa ja jakamisessa. Teoksessa Eteläpelto A ja Tynjälä P (toim.): Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia. WSOY, Juva.

Lonka I, Lonka K, Karvonen P ja Leino P, 1996: Taitava kirjoittaja. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Mezirow J, 1995: Kriittinen reflektio uudistavan oppimisen käynnistäjänä. Teoksessa Mezirow, J. (toim.): Uudistava oppiminen – kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Painotalo Miktor, Helsinki.

Niikko A, 1997a: Ammatillisen kasvun itsearviointi portfoliokäytäntönä. Jyväskylän ammatillinen Opettajakorkeakoulu. Jyväskylä.

Niikko A, 1997b: Tekijänsä näköinen portfolio: Portfolio opiskelijan ammatillisen ja persoonallisen kasvun edistäjänä. Teoksessa: Nikkanen P (toim.): Ammatillisen koulutuksen kehittäminen. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Niikko A, 2000: Portfolio oppimisen avartajana. Tammi. Tammer-Paino Oy, Tampere.

Opetushallituksen kotisivut: www.oph.fi

Opetushallitus, 1999: Työssäoppimisen opas. Kehittyvä koulutus 7/1999.

Pakarinen T ja Roti R, 1996: Ihminen toiminnallisissa ympäristöissään. Kirjayhtymä. Tammer-Paino Oy, Tampere.

Palmer A, Burns S ja Bulman C (ed.), 1994: Reflective Practice in Nursing The Growth of the Professional Practitioner. Blackwell Science –94.

Pyykkö-Ropo, 2000: Avoimet oppimisympäristöt aikuiskoulutuksessa, OPH työelämän tutkinnot 2/2000.

Remes-Yrjölä, 1998: Ammatillisen lisäkoulutuksen pedagogiikan arviointi, OPH arviointi 10/1998

Tutkintosääntö 14.3.2007. Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulun opinto-opas 2007 – 2008. www.ekamk.fi

Tynjälä, 1999: Konstruktiivinen oppimisenäkemyks ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulutuksessa. Teoksessa Eteläpelto A ja Tynjälä P (toim.): Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia. WSOY, Juva.

Virta A, 1999: Uudistuva oppimisen arviointi. Mahdollisuuksia ja varauksia. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja B:65. Turun opettajakorkeakoulutuslaitos, Turku.